

Інформаційна довідка

щодо врегулювання деяких питань порядку оформлення спадкових прав на основі аналізу законопроекту (реєстр. № 10138 від 10.10.2023)*

Вступ. Метою проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо врегулювання деяких питань порядку оформлення спадкових прав» (реєстр. № 10138 від 10.10.2023) є запровадження процедури реєстрації нотаріусом або посадовою особою відповідного органу місцевого самоврядування, уповноваженою на вчинення нотаріальних дій, прав на успадковане майно, яке підлягає реєстрації, на підставі заяви спадкоємця про прийняття спадщини без отримання ним свідоцтва про право на спадщину та без особистого звернення щодо реєстрації прав.

Цим законопроектом пропонується внесення змін до статті 1297 Цивільного кодексу України, також передбачаються аналогічні за змістом доповнення до статті 66 Закону України «Про нотаріат» щодо наділення нотаріуса або посадової особи відповідного органу місцевого самоврядування, уповноваженої на вчинення нотаріальних дій, правом здійснення реєстрації прийнятого у спадщину майна та/або майнових прав, які обтяжені, та/або нерухомого майна та іншого майна, щодо якого здійснюється державна реєстрація, за наявності заяви спадкоємця про прийняття спадщини та відсутності його відмови від прийняття спадщини, якщо після закінчення шести місяців із часу відкриття спадщини спадкоємець не звернувся до зазначених уповноважених осіб за свідоцтвом про право на спадщину на таке майно.

Основна частина. Запропоновані проектом зміни не узгоджуються з назвою та змістом статті 1297 Цивільного кодексу України, в якій ідеться про «обов'язок спадкоємців звернутися за свідоцтвом про право на спадщину». Так, у результаті змін, запропонованих проектом, одні громадяни виконуватимуть обов'язок звернутися за свідоцтвом про право на спадщину та здійснити реєстраційні процедури, на підставі яких виникає право власності на успадковане майно, а інші – не виконуватимуть цього, але у них теж виникне право власності на таке майно, оскільки за них ініціюватимуть реєстраційні процедури нотаріуси чи інші особи, уповноважені на вчинення нотаріальних дій. Як наслідок, нівелюється розуміння обов'язку й кола осіб, на яких цей обов'язок поширюється, що, своєю чергою, порушує конституційний принцип рівності прав громадян, закріплений статтею 24 Основного Закону України.

Крім того, відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Таким чином, нотаріуси чи посадові особи відповідного органу місцевого самоврядування, уповноважені на вчинення нотаріальних дій, зобов'язані виконувати вимоги закону і не можуть від свого імені діяти в інтересах інших осіб. Застосоване в законопроекті формулювання

«мають право здійснити реєстраційні дії щодо прийняття спадщини особою, яка подала відповідну заяву про прийняття спадщини...» не передбачає обов'язку вчинити реєстраційні дії.

В Україні як демократичній державі основною вимогою до законодавства є його відповідність критеріям і принципам, встановленим Конституцією України, зокрема принципу верховенства права (абзац четвертий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020). Відповідно до статті 8 Основного Закону України верховенство права є одним із засадничих конституційних принципів.

Конституційний принцип рівності не виключає можливості законодавця під час регулювання відносин встановлювати певні відмінності у правовому статусі осіб, однак мета встановлення таких відмінностей у правовому статусі повинна бути істотною, а самі відмінності, що переслідують таку мету, мають відповідати конституційним положенням, бути об'єктивно виправданими, обґрунтованими та справедливими. В іншому випадку правові норми, які встановлюють такі відмінності, будуть дискримінаційними та суперечитимуть положенням частин першої, другої статті 24 Конституції України (абзаци четвертий, сьомий підпункту 4.1 та абзац шостий підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004).

Також відповідні положення законопроекту не відповідають практиці Європейського суду з прав людини із застосування статті 14 Європейської конвенції з прав людини у взаємозв'язку зі статтею 1 Першого протоколу щодо недопущення дискримінаційних положень у спадковому праві, відповідно до яких відмінність буде дискримінаційною, якщо вона не має об'єктивного й обґрунтованого виправдання, тобто якщо не переслідує законної мети чи не забезпечується пропорційність між використаними засобами та метою, яку потрібно досягти («Marckx v. Belgium», «Inze v. Austria», «Mazurek v. France»).

Висновок. Положення проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо врегулювання деяких питань порядку оформлення спадкових прав» (реєстр. № 10138 від 10.10.2023) не відповідають статтям 8, 19, 24 Конституції України.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*